

PROSTORNI PRERAZMEŠTAJ STANOVNIŠTVA I NJEGOVE IMPLIKACIJE NA RAZVITAK NASELJA U SR MAKEDONIJI

Mitko Panov*

IZVLEČEK

UDK 911.37:312.8(497.17)

Problematika deagrarizacije in urbanizacije v Makedoniji s posebnim ozirom na migracije prebivalstva je prikazana na osnovi podrobnih proučevanj.

ABSTRACT

UDC 911.37:312.8(497.17)

MOVEMENT OF THE POPULATION AND ITS IMPLICATIONS OVER COLONIES DEVELOPMENT, WITHIN SR MACEDONIA

On the basis of detailed analysis the author presents the problems of deagrarization and urbanization in the SR Macedonia with special emphasis on migration of population.

Prerazmeštaj stanovništva u SR Makedoniji putem migracija na relacijama selo - grad i grad - grad, odnosno u granicama jedne opštine ili između opština, tj. regiona i većih prostornih celina, dovelo je do veoma ozbiljnih ne samo populacionih već i socio-ekonomskih problema i teških posledica. Uzimajući u obzir vremensku komponentu, prostorna populacijska regresija uglavnom je započela u novije doba, tj. od pre nekih tridesetak godina. Prateći razloge, stanje i posledice nije teško utvrditi preciznim faktima te na pretpostavkama, što je od bitnog značaja i za iznalaženje praktičnih mera za rešavanje problema iako se u tom smislu dosta kasni i nedovoljno priziva u pomoć nauka.

Posledice prerazmeštaja stanovništva su različite, više slučajeva negativne, jer su migracije uglavnom stihijne a ne planski usmerene i sinhronizovane. U SR Makedoniji ima danas na jednoj strani, depopulaciona područja, sa jako nepovoljnom demografskom strukturom stanovništva, a na drugoj, prenaplaćena koncentracija stanovništva u gradovima i u nekoliko područja zapadne Makedonije. Zbog toga, više od 80 % stanovništva živi u gradovima i ravničarskim područjima, a manje od 20 % na dve trećine prostora, što upozorava na nepovoljno stanje naseljenosti. Prema tome urbanizacija u Makedoniji je već optimalna i ima oblik hiperurbanizacije, o čemu će biti reći kasnije, a u ruralnoj sredini deagrarizacija je zahvatila takve razmere, da se već jedna trećina, ili više od 200.000 hektara obradive površine ne obrađuje ili se racionalno ne koristi. Dalje, prerazmeštajem stanovništva u nekim područjima zapadne Makedonije, a naročito u Pološkoj Kotlini, gde živi najveći broj albanskog stanovništva u Republici, stvaraju se homogene etničke zone itd.

* Dr., red.univ.prof., Odsek za geografiju PMF, 91000 Skopje, Gazibaba 1, YU

Cilj našeg daljeg izlaganja je ukazati kako migraciona kretanja utiču na populaciski, teritorijalni i funkcionalni razvitak naselja, jer se u tom smislu i najviše vide promene u prostoru, sa najvećim problemima. Pre svega prerasmeštaj stanovništva naročito utiče na promene populaciske veličine seoskih i gradskih naselja, a time i neposredno na njihov celokupni razvitak. Znatna broj seoskih naselja je sasvim raseljen, druga su u fazi raseljavanja, treća populaciski rastu preko optimuma što im pruža njihov atar za agrarnu egzistenciju, dok je u ruralnim zonama sve manja razlika između sela i grada. U gradovima je prisutan znatan mehanički priliv stanovništva sa velikim razlikama između gradovima. U većim gradovima gde je imigracija izraženija, sve se više osvaja obradivo na račun gradjevinskog zemljišta, šire se prigradske zone, divogradba pa i nazovimo ih "elitne" zone. Urbana sredina je sve više podložena štetnim uticajem raznih zagadjivača kao što je tipičan slučaj sa Skopjem i T. Velesom. Sa doseljavanjem, naročito mladog stanovništva, u gradovima se permanentno povećava broj nezapošljenih i sa tim povezani socijalni problemi itd.

Počecemo izlaganjem sa seoskim naseljima, nezalazeći opisno u uzroce nepovoljnih promena u ruralnoj sredini SR Makedonije. Mreža seoskih naselja se razređuje. Masovnija emigracija seoskog stanovništva započela je beže posle 1961 godine. Prema podacima iz 1971 godine sela su napustila oko 270.000 lica, u periodu 1971 - 1981 godine, emigracija je nešto smanjena ali je ipak još dosta aktualna.¹ Interesantno je to što su do 1971 godine više bila izražena regionalna iseljavanja najviše u veće gradske centre, dok su u periodu od 1971 do 1981 godine bile aktivnije lokalne migracije, pa su zbog toga i manji gradovi počeli populaciski brže da rastu. Zbog ovakvog masovnog prerasmeštaja seoskog stanovništva, prvi put u istoriji naseljenosti SR Makedonije, u 1981 godini broj seoskog stanovništva je bio manji od gradskog, seoskoj 44,9 %, a gradskoj 55,1 %. Da dodamo i jedan iznenađujući podatak da je od ukupno 1636 sela, u SR Makedoniji 1981 godine, u više od 1000 seoska naselja broj stanovništva opao u odnosu na 1971 godinu, dok su 106 sela sasvim raseljena.

Zbog gornjih uzroka nastale su značajne promene u veličini seoskih naselja. U suštini je veoma porastao broj malih sela, do 300 stanovnika. Tako je bilo u 1981 godine 837 ili 51,5 % malih sela, a to nije broj za potcenjivanje, pogotovu kada se zna, da se u odnosu na 1961 godinu broj malih sela povećao za 265 naselja. U 1981 godini u ovim malim selima bilo je 107.096 stanovnika ili 12,5 % od ukupne seoske populacije u Republici. To ukazuje, da je u polovini seoskih naselja živela samo jedna osmina seoskog stanovništva Republike i to sa nepovoljnom demografskom strukturom. Sva

¹Statistički podaci korišćeni su iz sledećih publikacija: Prvi rezultati od popisot na naselenieto vo 1971 godina, Republički zavod za statistiku, Statistički pregled 17, Skopje, 1971; Prvi rezultati od popisot na naselenieto i domakinstvata vo 1981 godina, RZS, Statistički pregled 115, Skopje, 1981 godina; Naselenie vo gradovite na SR Makedonija 1948-1981, RZS, Statistički pregled 162, Skopje, 1986.

su ova sela zahvaćena intenzivnom deagrarizacijom, a površina obradivog zemljišta na starima ovih sela nije mala. Raspored malih sela po pojedinim područjima je različan u zavisnosti od intenziteta migracionih kretanja. Tako se opštine Titov Veles, gde je emigracija seoskog stanovništva znatna, 60 od ukupno 80 sela su mala, a na teritoriji opštine Tetovo, gde je za sada emigracija seoskog stanovništva mala, 10 od ukupno 89 sela su mala.²

Drugu grupu čine velika sela sa više od 800 stanovnika. Takvih je u 1981 godini bilo 303 ili 18,4 % sela u SR Makedoniji, dok je više od po 2000 stanovnika živelo samo u 76 naselja. U ovim relativno velikim selima u 1981 godini ukupno je živelo 483.888 ili 57,5 % seoskog stanovništva republike. To znači, da u nešto manje od jedne petine sela žive više od polovine seoskog stanovništva SR Makedonije. U ovim selima stanovništvo se je povećalo glavno prirodnim priraštajem. Međutim postoje sela u kojima ima i dosta doseljenika, naročito u opštinama Tetovo i Skopje u kojima su se naselili migranti iz SAP Kosova, tj, albansko stanovništvo i muslimansko stanovništvo iz Sandjaka. Jedan deo velikih sela, uzimajući u obzir nepovoljan odnos strukture domaćinstva prema poljoprivrednim površinama, je već agrarno prenaseljen i ako se na vreme ne reši pitanje njihovog daljeg razvitka, naročito putem disperzije neagrarne delatnosti u njima, postoje potencijalne mogućnosti za jaču emigraciju seoskog stanovništva. Naročito brojne su agrarno prenaseljena naselja u opštinama sa albanskim stanovništvom Tetovo, Gostivar, Debar i Kičevo u kojima su 92 sela ili 75,4 % svih agrarno prenaseljenih sela u SR Makedoniji (122).

Iz gornjeg se vidi da je u ruralnoj sredini SR Makedonije, zbog prerasmeštaja stanovništva, nastao veoma neravnomerni razmeštaj seoskog stanovništva po naseljima ili pojedinim područjima, te se zato proces deagrarizacije intenzivno širi, a prisutna je i problematika agrarno prenaseljenih naselja. Međutim, ako se ostane samo na ovoj zabrinjavajućoj konstataciji, problem se neće sam rešiti. Potrebno je oceniti i odrediti dalji razvitak seoskih naselja, što je i jedan od ciljeva ovog kratkog rada.

Govoriti o objektivnoj perspektivi razvoja sela nije jednostavno, naročito u sadašnjim prilikama lošeg socio-ekonomskog stanja većeg dela ruralne sredine. Tačno zbog toga potrebna su fundamentalna i praktična istraživanja mreže seoskih naselja. U tom smislu obratili smo naročitu pažnju na četiri osnovna elementa: odnos naselja prema odredjenim prostornim determinantama, na strukturalne promene seoskog stanovništva, na funkcionalnu klasifikaciju svakog sela i na određivanje ruralnih područja i ruralnih centara. Svaki od ovih četiri elemenata već je detaljno razradjen ali u ovom radu iznećemo samo nekoliko kratkih informacija.

²M.Panov: Populaciski i prostorni obeležja i problemi na malite sela vo SR Makedonija. Institut za prostorno planiranje - Ohrid, Skopje, 1983.

U vezi prostornih determinanti, proučili smo razmeštaj seoskih naselja u odnosu na orografske prilike te u tom smislu jasno konstatirali da u SR Makedoniji ima 525 ravničarskih, 764 brdskih i 347 planinskih naselja. U odnosu na saobraćajnu mrežu, veoma mali broj sela, nešto više od 100, leži na glavnim putevima, a veliki broj naselja dosta je od njih udaljen. Mali broj sela (oko 80) leži u takozvanoj ruralnoj ili najbližoj zoni prema gradovima, a veliki broj sela je dosta udaljen od centralnih mesta. Ove prostorne determinante jasno ukazuju zašto je prerazmeštaj stanovništva bio intenzivan i da se najudaljenija sela najviše raseljavaju.

Mi smo na osnovu određenih kriterija izvršili funkcionalnu klasifikaciju svih sela u Republici. Interesantno je, da smo sva sela odredili u 7 funkcionalnih grupa, sa tom napomenom, da najveći broj, 555 naselja pripadaju grupi sa ratarskom funkcijom, 321 naselje grupi sa ratarsko-stočarskom funkcijom, a najmanje, 13 sela, pripadaju grupi sa šumarskom funkcijom.

Za stabilniji razvitak seoskih naselja, za održanje čoveka u prostoru i za produktivniju poljoprivrednu proizvodnju, smatrali smo da je veoma važno, da se u ruralnoj sredini izvrši podela po ruralnim područjima, što je od dragocene koristi za društveno a naročito za prostorno planiranje. U tom smislu, uzimajući u obzir nekoliko kriterijuma (priroda prostora, prostorne determinante, populacijske prilike, agrarnu strukturu i dr.) izvršili smo detaljnu podelu u svim opštinama u SR Makedoniji i odredili tačan broj u svakoj od njih. Ukupno za celu Republiku odredili smo 221 ruralna područja, a to znači i isti toliki broj ruralnih centara. Izvršili smo i funkcionalnu klasifikaciju svakog područja, a zatim i objasnili kakvu ulogu treba da imaju ruralni centri prema funkcionalnom obeležju područja. Za svako ruralno područje odredjenje su njegove granice, broj sela u njima, stanje demografske strukture stanovništva i agrarna struktura, što je zahtevalo veoma strpljiv i mukotrpan rad.

Na osnovu prethodno navedenih četiri elemenata smo za dugoročniji socioekonomski razvitak ruralne sredine, kao i za urbanističko uredjenje sela, izvršili jednu praktičnu rangiranje i selekciju u mreži seoskih naselja, i to ne samo u globalu već i za svaku opštinu i svako ruralno područje. Prema tome hitan prioritet u razvoju treba da ima 566 sela, 809 sela treba da se održi, tj. treba preuzeti mere da se ne dozvoli njihovo potpuno raseljavanje, već naprotiv da se revitaliziraju, dok 261 sela treba da se rasele jer ona danas skoro nemaju ekonomskog opravdanja da postoje. U tom smislu razradili smo način kako da se ona rasele a da se poljoprivredne površine na njihovim atarima, koje iznose 310.971 ha, racionalno koriste, odnosno da se ne transformiraju u divlji pejisaž kao što je to danas vidno. U tom smislu odredili smo takozvana 75 integralna jezgra, odnosno sabirna naselja.

Iz dosadašnjeg izlaganja može se izvesti kratak zaključak da je zbog intenzivnog

prerasmeštaja stanovništva, naročito seoskog, došlo do znatnog i skoro kaotičnog poremećaja u mreži seoskih naselja. Iako se dosta kasni, za saniranje nepovoljnih socio-ekonomskih prilika u ruralnoj srednini SR Makedonije, mere za dugoročni i planski razvitak seoskih naselja ne bi bile celishodne i sigurne bez proučavanje navedenih elemenata. To je na odredjen način savremena novina, barem za SR Makedoniju, i to ne samo sa koncepciskog već i još više praktičnog aspekta i značaja.

Prerasmeštaj stanovništva uticao je i utiče na populaciski i teritorijalni razvitak gradova. U suštini svi 29 gradovi u SR Makedoniji su imigraciska mesta jer je gro migranata upućen prema njima. Tako su sva gradska naselja populaciski dosta narasla, i urbanizacija u SR Makedoniji 1981 godine bila je najizraženija u našoj zemlji. Medjutim urbanizacija po svom tipu ima više kvantitativan karakter jer su doseljenici većinom sa sela. U suštini takva hiperurbanizacija, za ekonomske prilike u SR Makedoniji nije povoljna. U 1981 godini u gradovima živelu je 1.054.809 ili 55,1 % stanovnika, a u selima 858.762 ili 44,9 % stanovnika stanovništva Republike.

U svim gradovima prisutan je mehanički priliv stanovništva, u nekima manje a u drugima više, te zato se oni danas razlikuju po veličini. Tako grad se računava i Pehčevo sa oko 3.000 stanovnika i Skopje sa 405.874 stanovnika, ili Kratovo sa 5.420 i Bitola sa 80.832 stanovnika, pa zato su i problemi njihovog razvitka različni i sa različitim implikacijama u pojedinim urbanim sredinama. Jedan od osnovnih faktora zašto postoje znatne razlike u naseljenosti, je u vezi sa prostornim razmeštajem gradova. Jedni gradovi imaju lokalni ili periferan položaj u odnosu na nekoliko glavnih komunikacija i ograničene gravitacione sfere uslovljene i prirodom prostora. To su uglavnom mali gradići a takvih ima 13 i u sadašnjoj fazi prerasmeštaja stanovništva ponašaju se kao etapne stanice iz kojih teku migracije prema većim gradovima, ali se u poslednje vreme imigranti sve više zadržavaju u njima. Drugu grupu čini 9 gradova koji imaju regionalni položaj, sa nešto proširenim gravitacionim sferama i izvan granica njihovih opština u kojima je imigracija značajna ali ipak još ne mnogo velika. Treću grupu čine 6 gradova koji imaju interregionalni položaj, koji su funkcionalno najrazvijeniji, sa širokim gravitacionim zonama te su zato i najprivlačnija imigraciska mesta. Za razliku od gornjih grupa gradova, Skopje ima specifičan ne samo interregionalni već i republički i međunarodni položaj i značaj, sa najvećom koncentracijom sekundarnih i tercijarnih delatnosti, pa zato danas u njemu živi jedna četvrtina od celokupnog stanovništva SR Makedonije, što svakako nije za pohvalu ako se uzme u obzir da SR Makedonija broji oko dva miliona žitelja. U globalu je u periodu 1971 - 1981 godine, migracioni saldo u malim gradovima iznosio 11,0 %, u srednjim 37,0 % a u većim gradovima zajedno sa Skopjem 52,0 % od ukupnog migracionog salda u svim gradovima u Republici.

O funkcionalnoj klasifikaciji gradova neće biti govora, jer to nije cilj ovog rada, ali

da funkcije utiču na migraciona kretanja, na različite socioekonomske i druge probleme u gradovima je bezsporan fakt. Medjutim, obratićemo pažnju na one vidne implikacije koje su u uskoj vezi sa mehaničkim prilivom stanovništva, tj. na teritorijalno širenje gradova, na stvaranje etnički homogenih zona i na neke socijalne probleme.

Svi gradovi u SR Makedoniji pod pritiskom imigranata teritorijalno se šire van centralnog gradskog jezgra i to tako brzim tempom da su i najnoviji urbanistički planovi već zastarali, ili u većini slučaja malo se poštuju. Gradovi se prostorno šire legalnim putem, tj. prema postojećim urbanističkim planovima, zatim nelegalno putem divogradbe i stvaranjem specifičnih perifernih i takozvanih "elitnih" zona. Medjutim u svim slučajevima prostornog širenja zauzimaju se prigradske agrarne površine. A poznato je kada se jednom obradivo zemljište transformira u građevinsko ono je za uvek i nepovratno izgubljeno za poljoprivredu. Nažalost i legalnim putem, tj. prema urbanističkim planovima zahvataju se uglavnom ravničarski delovi, sa najboljim bonitetom zemljišta. Takav je tipičan primer sa Skopjem. U suštini u ravničarskom delu Skopske kotline, prema katastaru, registrirano je 5000 ha zemljišta sa najboljom, prvom i drugom klasom boniteta. Medjutim, zbog velikog mehaničkog priliva i potrebom za stanovanje, kao i izgradnjom nekoliko velikih fabrika na južnom i jugoistočnom delu grada, tj. u ravnici, novim prostornim širenjem grada zauzeto je 3000 ha najkvalitetnije obradivog zemljišta. To je 60 % od ukupnog takvog zemljišta u celoj Skopskoj kotlini, a to zemljište nekada je snabdevalo Skopje sa povrtarskim i voćarskim proizvodima. Rigorozan je primer osvajanje prigradskog agrarnog zemljišta za račun građevinskog u Kumanovu kome su već pripojena i nekoliko najbližih sela. Slična je situacija u Tetovu, Gostivaru, Kičevu, Prilepu, Strumici i drugim gradovima. Kada bi se preračunala površina transformiranog agrarnog u građevinsko zemljište za sve gradove u SR Makedoniji, dobila bi se takva brojka izgubljenog visokokvalitetnog zemljišta, koja nije uopšte za potcenivanje.

Pod uticajem nekontroliranog priliva imigranata, naročito sa sela, gradovi se prostorno šire i nelegalnim putem, tj. divogradbom. Taj problem je jako prisutan, aktualan i razume se veoma nepovoljan, naročito za nizak standard stanovanja, jer su lokaliteti divogradbe komunalno slabo opremljeni i neregulirani urbanističkim planom. Divogradbe mogu da niču takoreći preko noći, na periferijama gradova, na strmijem mikroreljefu. Medjutim to nije pravilo za sve gradove jer se divogradbe javljaju i na povoljnijem, ravničarskom terenu, kao i pojedine kuće unutar međuprostornim delovima grada. U ovom smislu najbolji je primer Skopje koje je sa svih strana takoreći opkoljeno divogradbama, a naročito u prigradskim naseljima, te je zato površina naseljenog prostora šira u odnosu na ukupnu populaciju. Veoma su specifični slučajevi Tetova, Gostivara, Kumanova i Kičeva u kojima je veliki priliv albanskog stanovništva iz okolnih sela i iz SAP Kosova. Tako, na primer, u Tetovu naseljen prostor

veoma se je proširio na istočnoj i zapadnoj strani kućama albanskih doseljenika sa i bez dozvole gradnje. U Gostivaru mnogo kuća je izgrađeno na jako plodnom prigradskom agrarnom zemljištu, a u Kičevu gradska površina je otišla daleko od nekadašnjeg uskog centra, čak do niskih, tj. prelaznih padina Bistre. Iako postoji zakon o korišćenju zemljišta on se, barem do sada, malo poštuje. U manjim gradovima veća je kontrola u vezi divogradbe kao, na primer, u Negotinu na Vardaru gde skoro nema divo naseljenog lokaliteta, pa čak ni kuća. Ovakav proces prostornog širenja gradova je najnepovoljnija posledica mehaničkog priliva, glavno seoskog stanovništva, a u gradovima gde živi značajan broj albanskog stanovništva uzrok divo gradbi je i običajno pravo da za svakog muškog potomka bude izgrađena posebna kuća.

U gradovima sa različnom etničkom strukturom stanovništva prisutna je pojava stvaranja homogenih etničkih delova. To je naročito izraženo u onim gradovima gde su imigranti albanskog ili romskog porekla. Takvih primera ima u Skopju ali naročito u Tetovu gde su formirane cele mahale isključivo naseljene Albancima i to glavno sa SAP Kosova, a u tom smislu ne zaostaje ni Kumanovo. Većinom kuća je izgrađeno na divo, ali ima primera gde se stanovi ili kuće otkupljuju za pozamašnu sumu novca da bi se nealbanska domaćinstva iselila u druge delove grada.

Na kratko želimo da obratimo pažnju i na socijalne probleme koji su u najvećoj meri uzrokovane većim prilivom imigranata u gradove SR Makedonije. S obzirom da je gro doseljenika sa sela i da je većina od njih nekvalifikovano i sa niskim obrazovanjem, znatno se je povećao broj nezapošljenih lica a tim u vezi socijalne posledice. Medjutim, želimo da ukažemo na neke sociološke aspekte koji su do sada, barem u SR Makedoniji, malo obradjene u sociogeografskim istraživanjima. U prigradskim naseljima i u delovima divogradnje, socijalna struktura gradjana i način njihovog življenja je specifičan. Ovde uglavnom žive radnici i doseljenici sa sela, sa malim ličnim dohodkom, sa nižim kvalifikacijama, sa nižim stepenom obrazovanja, sa znatno većim izdacima u prevozu do gradskog centra, sa slabom komunalnom opremljenošću, uopšte sa nižim životnim standardom, da ne kažemo siromašniji sloj gradskog stanovništva. S druge strane, pak, u određenim delovima grada, a naročito u Skopju ima, nazovimo ih "elitne zone" sa suprotnim uslovima življenja, tj. sa boljim životnim standardom, sa većom komunalnom higijenom, sa konfornim kućama i raznim drugim privilegijama. Medjutim, ako se prouči socijalno poreklo i struktura tih gradjana u "elitnim zonama", ili kako se barem do sada imenuju kao "moćnici", a što je dosta teško doći do takih podataka, onda se može postaviti pitanje dali je opravdano postojanje socijalne diferencijacije zona stanovanja.

Prema ovome što je dosada rečeno u vezi prerazmeštaja stanovništva, tj. o migracijama i njihove različne implikacije na razvitak naselja, može se kratko zaključiti sledeće: ova problematika je veoma aktualna i ona zaslužuje pažnju još detaljnijeg

proučavanja, iz izvedenih objektivnih konstatacija praktično treba da se iznadju rešenja koja bi brže mogla uticati na daleko bolji razvitak kako ruralne tako i urbane sredine, ali pri tome nauka treba da dobije primat koji je za sada bio samo simboličan. Negativne socio-ekonomske posledice, prouzrokovane glavno emigracijom seoskog stanovništva, treba ublažiti ili sasvim otkloniti novim planskim razvojem mreže seoskih naselja. Neophodno je sankcionirati stihijni proces urbanizacije. Nije u pitanju samo prenaplaćeni kvantitet urbanizacije već, kao što se vidi iz nekih delova rada, pitanje je kako smanjiti vremenski period prelaska kvantiteta u kvalitet, a to znači i smanjiti još postojeće klasične razlike između sela i gradova.

MOVEMENT OF THE POPULATION AND ITS IMPLICATIONS OVER COLONIES DEVELOPMENT WITHIN SR MACEDONIA

The basic goal, in the work, is to show and to analyze the influence of the population movement over the Colonies Development, within SR Macedonia. In fact, the question is about the migration movements, as an important factor the of population's, territorial's and functional development, both for villages and city colonies. Taking into consideration the fact, that the migrations, mainly are moving elementally, so on one side can be seen an expressive depopulation area, characteristic for rural environment, and on the other side, the settlement concentration is much bigger on a small area, characteristic for urban region. This is the reason that from 1981, about 80 % of the total population in SR Macedonia lives in the cities, as on two thirds of the Republic lived 20 %, with very bad demographical structure.

The implications of this movement are noted, mainly, over the colonies.

In the first part, the question is about the colonies, that is, in the brief introduction a description is given for the movement of the rural environment, from which thousand of peoples emigrated into the cities, and for the first time, in 1981 was noted that the village's settlement became smaller, in the comparison with the cities settlement, that is, 44,9 % of the total settlement in the Republic.

From the analyses we conclude that the villages settlement are particularly changed due to the mentioned migration. Namely, the number of the small vilages has been rapidly changed (to 300 populaltions): while, in 1981, there were 837 colonies, or 51, 5 % of the total villages number within the republic. The small villages, now became a big problem.

Regarding the villages, that is, the planning of the net development of the village colonies, four elements are taken into consideration:

1. Colonies relations towards some space determinants.
2. Structural changements of the village population
3. Functional clasification of the vilages and
4. Determination of the rural areas and rural centres.

All these four elements are shortly analyzed and proved with factographical material.

In the third part of the work, required details about problematic are given especially of the migration movement aspect.

In fact, all 29 cities, within SR Macedonia, more or less, are migration centres, therefore, in 1981 the cities colonies were 55,1 % of the total Republic settlement and urbanisation process, in relation to all Republics in Yugoslavia was the bigger one.

This appearance can't be qualified as a positive one, particularly not for Skopje, where, today lives one fourth of the total Settlement in the Republic. Due to the big mechanical influx into the city an attention is paid towards three elements which were analysed:

1. Territorial cities expanding
2. Appearance of ethnic homogenous zones and
3. Some social problems.

Regarding the territorial expansion, legally, that is, in accordance with Urban Plans, or illegally with a great number of illegally made buildings, an information is given that a part of new made buildings is on the agrarian land and a good quality field is lost for ever. Due to a great number of the Albanian immigrants, that is, immigrants from Albanian origin, in some Cities, as Skopje, Tetovo, Kumanovo and other, clear ethnic parts are already made.

Regarding the social problem, besides the big unemployment, a particular point is given social structure of settlement especially those living at the suburban areas on the "clite" zone.